

DOI:10.26104/NNTIK.2022.60.51.021

Абдыракунова Ж.С.

ЗАМАНБАП МУГАЛИМДИН ИННОВАЦИЯЛЫК ИШМЕРДҮҮЛҮГҮ

Абдыракунова Ж.С.

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ

Zh. Abdyrakunova

INNOVATIVE ACTIVITY OF A MODERN TEACHER

УДК: 37.013

Макалада билим берүүдөгү педагогдун инновациялык ишмердүүлүгү жөнүндө баяндалат. Бүгүнкү күндө педагогдун инновациялык ишмердүүлүгү билим берүү процессинин эң маанилүү компоненти болуп саналат. Инновациялык ишмердүүлүк – бул мурункуга салыштырмалуу жаңы нерсе жана бул жаңы нерсе билим берүүнүн сапатын жогорулатууга багытталышы керек. Азыркы түшүнүктө инновация – «бир нерсенин жаңы формаларынын же элементтеринин, ошондой эле жаңыдан пайда болгон форманын, элементтин көрүнүшү». Педагогикада «инновациялык ишмердүүлүк» түшүнүгү бир аз тереңирээк каралып, семантикалык диапозону кенен. Бул жакшы натыйжаларга жетишүү, жаңы билимдерди алуу, жаңы педагогикалык практиканы киргизүү үчүн окуу процессин салыштыруу жана изилдөө аркылуу өзүнүн педагогикалык тажрыйбасын түшүнүүгө негизделген максаттуу педагогикалык иш-аракет, бул педагогикалык инновацияларды пландаштыруу жана ишке ашыруу боюнча чыгармачылык процесс. сапаттуу билим деп берилет. Бул мугалимдин чыгармачылык потенциалын чагылдырган социалдык-педагогикалык көрүнүш. Педагогикалык категория катары бул термин салыштырмалуу жаши жана бул түшүнүктүн аныктамасына ар кандай мамиле кылуунун себептеринин бири десек жаңылышпайбыз. Азыркы педагогикалык сөздүктө бул термин төмөнкүчө чечмеленет: «Педагогикалык инновация – бул педагогикалык ишмердүүлүктөгү жаңычылдык, алардын натыйжалуулугун жогорулатуу максатында окутуунун жана тарбиялоонун мазмунун жана технологиясын өзгөртүү».

Негизги сөздөр: билим берүү, педагогика, педагогикалык инновация, ишмердүүлүк, педагогикалык ишмердүүлүк, инновациялык ишмердүүлүк, жаңылануу, педагогикалык чеберчилик, окутуунун технологиясы, тарбиялоонун технологиясы.

В статье описывается инновационная деятельность педагога в образовании. Сегодня инновационная деятельность педагога является важнейшей составляющей образовательного процесса. Инновационная деятельность – это нечто новое по сравнению с прошлым, и это новое должно быть направлено на повышение качества образования. В современном понимании инновация – это «появление новых форм или элементов чего-либо, а также вновь образованная форма, элемент». В педагогике понятие «инновационная деятельность» рассматривается несколько глубже и имеет более широкий смысловой диапазон. Это целенаправленная педагогическая деятельность, основанная на осмыслении своего педагогического опыта путем исследования и сопоставления процесса обучения с целью достижения высоких результатов, получения новых знаний, внедрения новых педагогических практик, представляет собой творческий процесс планирования и реализации педагогических инноваций, качество образования. Это социально-педагогический феномен, отражающий творческий потенциал

педагога. Как педагогическая категория этот термин относительно молод, и можно с уверенностью назвать одну из причин различных подходов к определению этого понятия. В современном педагогическом словаре этот термин трактуется следующим образом: «Педагогическая инновация – это новаторство в педагогической деятельности, изменяющее содержание и технологию обучения и воспитания с целью повышения их эффективности».

Ключевые слова: образование, педагогика, педагогические инновации, деятельность, педагогическая деятельность, инновационная деятельность, инновации, педагогическое мастерство, технология обучения, технология воспитания.

The article describes the innovative activity of a teacher in education. Today, the innovative activity of the teacher is the most important component of the educational process. Innovative activity is something new compared to the past, and this new one should be aimed at improving the quality of education. In the modern sense, innovation is «the appearance of new forms or elements of something, as well as a newly formed form, element». In pedagogy, the concept of «innovative activity» is considered somewhat deeper and has a wider semantic range. This is a purposeful pedagogical activity based on understanding one's pedagogical experience by researching and comparing the learning process in order to achieve high results, gain new knowledge, introduce new pedagogical practices, is a creative process of planning and implementing pedagogical innovations. The quality of education. This is a socio-pedagogical phenomenon that reflects the creative potential of the teacher. As a pedagogical category, this term is relatively young, and it is safe to name one of the reasons for the different approaches to the definition of this concept. In the modern pedagogical dictionary, this term is interpreted as follows: «Pedagogical innovation is an innovation in pedagogical activity that changes the content and technology of training and education in order to increase their effectiveness».

Key words: education, pedagogy, pedagogical innovations, activity, pedagogical activity, innovative activity, innovations, pedagogical skills, teaching technology, upbringing technology.

Бүгүнкү күндө инновациялар бүткүл дүйнө жүзү боюнча билим берүүнү өнүктүрүүнүн негизги фактору болуп саналат. Заманбап коомузда мугалимдин профессионалдык өзүн-өзү өркүндөтүү процессинде анын инновациялык ишмердиги өзгөчө роль ойнойт. Ушуга байланыштуу мугалимдин ага даярдыгын калыптандыруу анын кесипкөйлүгүн жогорулатуунун эң маанилүү шарты болуп саналат.

Салттуу билим берүү системасында иштеген мугалимге педагогикалык техниканы өздөштүрүү, б.а.

ага кесиптик деңгээлде билим берүү ишмердүүлүгүн жүргүзүүгө жана аздыр-көптүр ийгиликтүү окууга жетишүүгө мүмкүндүк берүүчү окутуучулук чеберчилик системасы жетиштүү болсо, анда инновациялык режимге өтүү үчүн мугалимдин инновацияга даярдыгы чечүүчү болуп саналат.

Инновациялык ишмердүүлүктү изилдөөнүн ар кандай багыттары илимий-педагогикалык адабияттарда чагылдырылган, тактап айтканда, Ф.Н. Гоноволдин, В.И. Загвязинскийдин, В.А. Кан-Каликтин, А.К. Маркованын, Н.Д. Никандровдун, Н.Р. Юсуфбекованын эмгектеринде чыгармачылык катары ишмердүүлүктүн жалпы жана өзгөчө белгилери каралган; мугалимдин инновациялык ишмердүүлүгү педагогикалык жетишкендиктерди изилдөө жана алдынкы тажрыйбаны жайылтуу Ю.К.Бабанский, М.М. Поташник тарабынан изилденген; заманбап билим берүү системасындагы инновациялык кубулуштардын өзгөчөлүктөрүн М.С. Бургин, В.Кларин, С.Д. Поляков, Л.С. Подымова, А.В. Хуторскийлер карашкан.

Педагогика илиминде инновациялык иш-аракет деп жакшы натыйжаларга жетишүү, жаңы билимдерди алуу, сапаттык жактан айырмалануу максатында окуу-тарбия процессин салыштыруу жана изилдөө, өзгөртүү жана өнүктүрүү жолу менен өзүнүн практикалык тажрыйбасын чагылдырууга негизделген максаттуу педагогикалык ишмердүүлүктү түшүнсөк болот.

Инновациялык ишмердүүлүктүн негизги функцияларына педагогикалык процесстин компоненттерин өзгөртүү кирет, мисалы, максаттарды, билим берүүнүн мазмунун, формаларын, ыкмаларын, технологияларын, окуу куралдарын, башкаруу системаларын ж.б.

Мугалимдин кесиптик иш-аракети толук эмес, кемчиликтүү болуп саналат, эгерде ал бир жолу өздөштүрүлгөн иштөө ыкмаларын кайра колдонуу катары пайдаланылса, анда жогорку билимге жетүү үчүн объективдүү болгон мүмкүнчүлүктөр пайдаланылбаса, эгерде ал инсандын өнүгүшүнө салым кошпосо. Чыгармачылык болбосо устат-педагог болуу кыйын болот.

Албетте, мугалимдин инновациялык ишмердүүлүгүнүн мүнөзү да тигил же бул окуу жайда түзүлгөн шарттарга, бирок баарыдан мурда анын бул ишке жеке даярдыгынын деңгээлине жараша болот.

Инновацияга даяр болуу менен биз мугалимдин өзүнүн педагогикалык ишмердүүлүгүн жана бүткүл окуу жайынын жамаатынын ишмердүүлүгүн өркүндөтүүгө багыт алган сапаттарынын жыйындысын, ошондой эле анын билим берүүнүн актуалдуу көйгөйлөрүн аныктоосун, натыйжалуу багыттарды табуу жана ишке ашыруу жөндөмдүүлүгүн, аларды чечүү жолдорун түшүнөбүз.

Инновацияны төмөнкүчө чагылдырууга болот:

- абсолюттук жаңылык (бул чөйрөдө аналогдордун жана прототиптердин жоктугу);
- салыштырмалуу жаңылык (бар болгон практикага айрым өзгөртүүлөрдү киргизүү).

Тарыхый тил менен айтканда, жаңылык дайыма салыштырмалуу. Ал конкреттүү, б.а. мөөнөтүнөн мурда пайда болушу мүмкүн, андан кийин нормага айланып же эскирип калышы мүмкүн. Инновация сөзсүз түрдө жаңы нерсе эмес, бирок, сөзсүз түрдө, жакшы саамалык жана ал өзүнөн-өзү демонстрацияланышы абзел.

Инновациялык идеялардын булактары төмөнкүлөр болуп саналат:

- күтүлбөгөн окуя (ийгилик же ийгиликсиздик, иш-аракеттердин өнүгүшүнө же кеңейишине же көйгөйдү түзүүгө түрткү катары);
- ар кандай карама-каршылыктар (балдардын жүрүм-турумунун чыныгы мотивдери, алардын өтүнүктөрү жана каалоолору жана мугалимдин практикалык аракеттеринин ортосундагы);
- педагогикалык процесстин керектөөлөрү (методологиянын алсыз жактары, жаңы идеяларды издөө);
- жаңы билим берүү моделдеринин пайда болушу;
- демографиялык фактор;
- балдардын баалуулуктарынын жана мамилелеринин өзгөрүшү (балдардын билимге, маанилүү баалуулуктарга болгон мамилесинин өзгөрүшү коммуникациянын жана кесиптик жүрүм-турумдун жаңы формаларын издөөнү талап кылат);
- жаңы билимдер (жаңы концепциялар, билим берүү ыкмалары, конкреттүү методдор жана технологиялар).

Мугалимдин инновациялык ишмердүүлүгүнүн айырмалоочу белгилери:

- максаттарды жана милдеттерди коюуда жаңычылдык;
- терең мазмуну;
- мурда белгилүү болгондорду колдонуунун оригиналдуулугу жана педагогикалык маселелерди чечүүнүн жаңы ыкмаларын колдонуу;
- билим берүү процессин гумандаштыруунун жана жекелештирүүнүн негизинде жаңы концепцияларды, иш-чаралардын мазмунун, педагогикалык технологияларды иштеп чыгуу;
- аң-сезимдүү өзгөрүү жана өзүн өнүктүрүү жөндөмдүүлүгү кесипке өбөлгө түзөт.

Инновациялык иш-чараларды жүргүзүү үчүн мугалимдер төмөнкү топторго бириге алышат:

- белгилүү бир тема же иш багыты боюнча усулдук бирикмелер;

- көйгөйлүү (чыгармачылык) топтор, мында ар кайсы аймактардын мугалимдери билим берүү процессин уюштурууда жана ишке ашырууда белгилүү бир милдеттерди аткаруу үчүн биригет;

- окуу процессинин жеке методикалык аспектилерин иштеп чыгуучу топтор;

- балдарды окутууда жана тарбиялоодо белгилүү бир курактык этаптын маселелерин чечүүчү топтор.

Инновациялык ишмердүүлүктүн негизги максаты – мугалимди чыгармачыл инсан катары өнүктүрүү, аны репродуктивдүү ишмердүүлүк түрүнөн методикалык чечимдерди өз алдынча издөөгө которуу, мугалимди инновациялык методдорду жана окутуу каражаттарын иштеп чыгуучуга жана авторго айландыруу, аларды ишке ашыруучу адисти өнүктүрүү жана ага билим берүү.

Инновациялык ишмердүүлүктү башкаруу ар кандай формада ишке ашырылат. Башкаруунун негизги принциби мугалимге ар кандай каражаттар менен колдоо көрсөтүү болуп саналат, алар билим берүү (педагогикалык окуулар, консультациялар, семинарлар ж.б.) жана материалдык (кошумча төлөмдөрдүн ар кандай формалары, сыйлыктар ж.б.у.с.) Мугалимдердин өзүнүн педагогикалык ишмердүүлүгүнө карата ой-жүгүртүү жана түшүнүү процесси маанилүү пункттардын бири болуп эсептелет.

Ар бир инновациянын артында тигил же бул мугалимдин инновациялык педагогикалык ишмердүүлүгү турары анык. Демек, педагогикалык чыгармачылык үчүн шарттарды түзүү, окутуунун жана тарбиялоонун формаларын жана методдорун өркүндөтүү, мазмунду тандоодо вариативдүүлүктү камсыз кылуу зарыл.

Мугалимдин инновациялык иштерге катышуусу карама-каршылыктуулукту жаратат. Бул бир жагынан анын профессионалдык өнүгүүсү үчүн пайдалуу болушу керек, анткени ал ага жаңы педагогикалык технологияларды өздөштүрүп, жаңы педагогикалык тажрыйбага ээ болууга мүмкүндүк берет, ал эми экинчи жагынан инновация – бул бир катар типтүү кыйынчылыктарды жеңүүнү камтыган мугалимдин кесипкөйлүүлүк өнүгүүсүнүн кризисине алып келе турган иш-аракет.

Дээрлик бардык мугалимдер «инновация» түшүнүгүндө эки негизги элементти көрүшөт: бул мурункуга салыштырмалуу жаңы нерсе, ал эми жаңысы билим берүүнүн сапатын жогорулатууга багытталган. «Инновация» термини «жаңылануу» түшүнүгү менен синоним болуп саналат.

Педагогикада «инновациялык ишмердүүлүк» түшүнүгү бир аз тереңирээк каралып, семантикалык диапозону кенен. Бул педагогикалык тажрыйбанын өзүн түшүнүүгө, жакшы натыйжаларга жетүү, жаңы

билимдерге ээ болуу, жаңы педагогикалык тажрыйбаларды киргизүү үчүн окуу процессин салыштырууга жана изилдөөгө негизделген максаттуу педагогикалык иш-аракет, бул билим сапатын жогорулатууда педагогикалык инновацияларды пландаштыруунун жана ишке ашыруунун чыгармачылык процесси. Бул мугалимдин чыгармачылык потенциалын чагылдырган социалдык-педагогикалык көрүнүш.

Бул термин, педагогикалык категория катары, салыштырмалуу жаш жана бул түшүнүктүн аныктамасына ар кандай мамиле жасоонун себептеринин бири. Азыркы педагогикалык сөздүктө «инновация» термини төмөнкүчө чечмеленет: «Педагогикалык инновация – бул педагогикалык ишмердүүлүктөгү жаңычылык, алардын натыйжалуулугун жогорулатууга багытталган окутуунун жана тарбиялоонун мазмунун жана технологиясын өзгөртүү».

Мугалимдин инновациялык ишмердүүлүгүн ийгиликтүү ишке ашыруунун зарыл шарты болуп инновациялык чечим кабыл алуу, белгилүү бир тобокелдикке баруу, инновацияларды ишке ашырууда пайда болгон конфликттик кырдаалдарды ийгиликтүү чечүү, инновациялык тоскоолдуктарды жоюу саналат.

Тактап айтканда, инновацияга кайрылууубздун негизги себеби – бул билим берүү кызматтарын көрсөткөн дээрлик ар бир команда туш болгон катуу атаандаштык. Бүгүнкү күндө билим берүү мекемелеринин жамааттары атаандаштыкка жөндөмдүүлүктү сактоо жөнүндө өз алдынча кам көрүүгө, билим берүү рыногундагы кырдаалга, негизги жана потенциалдуу атаандаштардын жүрүм-турумуна, жаңы илимий-техникалык жетишкендиктердин пайда болушуна жана башкаларга мониторинг жүргүзүүгө жана болжолдоого милдеттүү. Ошондуктан бир аз болсо да алдыда жүрүүбүз зарыл.

Инновациялык процесстер, аты айтып тургандай, атаандаштыкка жөндөмдүү инсанды калыптандыруу менен байланышкан белгилүү бир маселелерди чечүүгө багытталган ишмердүүлүк болуп эсептелет.

Студенттер төмөнкүлөрдү билиши керек:

- өздөрүнүн өздүк инсандык жана социалдык маанилүүлүгүн;

- өзүн-өзү реализациялоо, милдеттерди жана көйгөйлөрдү өз алдынча ишке ашыруу үчүн максаттарды коюуну (чыгармачылык жаатында өзүн-өзү өнүктүрүү үчүн зарыл шарттарды коюуну);

- чечим кабыл алуу процессинде адамдын жоопкерчилигин чагылдырган эркиндик жана мыйзамдуу тобокелдик жөнүндө адекваттуу идеяларды жаратууну;

- мүмкүн болушунча өз жөндөмдүүлүгүн эң ыңгайлуу учурда ишке ашырууну.

Заманбап билим берүүнүн актуалдуу проблемаларынын бири – «социалдык атаандаштыкка» тарбия-

лоо. Бул концепция кесиптик туруктуулукту, социалдык статусун жана билим деңгээлин жогорулатуу, квалификациясын жогорулатуу жөндөмдүүлүгүн, инсандын социалдык мобилдүүлүгүн камтыйт, бул инсандын билим алуу жөндөмдүүлүгүнөн, инновацияларга ийкемдүүлүгүнөн, кесиптик чөйрөнү өзгөртүүгө жөндөмдүүлүгүнөн, ишмердүүлүктүн престиждүү чөйрөсүнө өтүүгө даярдыгынан турат. Кошумчалай кетсек, билим берүү системасында инновациялардын түрлөрү боюнча инновациялардын төмөнкүдөй классификацияларын бөлүүгө болот:

масштабы боюнча:

- республикалык;
- аймактык;
- улуттук-регионалдык;
- билим берүү мекемесинин деңгээлинде.

педагогикалык мааниси боюнча:

- обочолонгон (жеке, жергиликтүү, жалгыз ж.б.), бири-бирине байланышпаган;
- модулдук (жеке, өз ара байланышкан инновациялардын комплекси);
- системалуу.

келип чыгышы боюнча:

- модификацияланган, б.а. жакшыртылган;
- айкалыштырылган (мурда белгилүү болгон компонентке жаңы нерсени кошумчалоо же жаң тиркеме);
- принципалдуу түрдө жаңы нерсе.

Инновациялык ишмердүүлүк жеке категория, чыгармачылык процесс жана чыгармачылык ишмердүүлүктүн натыйжасы катары чечмелениши мүмкүн, ал тиешелүү субъекттер үчүн белгилүү бир иш-аракет эркиндигин билдирет. Адам үчүн инновациянын баалуулугу өзүн-өзү көрсөтүү, жөндөмдүүлүктү жана чыгармачылыкты колдонуу мүмкүнчүлүгү менен байланышкан. Инновация процессинде пайда болгон кыйынчылыктар адамдын алдында аларды өз алдынча чечүү мүмкүнчүлүгүнүн келечеги катары пайда болот.

Бүгүнкү күндө билим берүү системасы билим берүү мекемелеринин альтернативдүү түрлөрүнүн пайда болуу, жаңы программаларды жана окуу куралдарын колдонуу, билим берүүнүн мазмунун өзгөртүү, жаңы педагогикалык технологияларды жана башка инновацияларды колдонуу менен чагылдырылган бир

катар өзгөрүүлөргө дуушар болууда. Мына ушул жагдайлар мугалимден окутуунун ар түрдүүлүгүн, ой жүгүртүүнүн ийкемдүүлүгүн, активдүүлүгүн жана чыгармачылыкка умтулуусун, талдоо жана интроспекция жөндөмдүүлүгүн, жаңычылдыкты терең талап кылат.

Инновациялык билим берүү процессине катышкан мугалим информацияны иштеп чыгуунун жогорку өнүккөн жеке маданиятына (анын ичинде заманбап компьютердик технологиялардын жардамы менен) ээ болушу керек, ошондой эле аны окуучулардын мүмкүнчүлүктөрүнө ылайык ыңгайлаштырып, дидактикалык жөндөмгө ээ болушу керек. Эгерде ишмердүүлүктүн индивидуалдык стилин калыптандыруу аркылуу окуу-тарбия ишинин ар кандай траекторияларын билгичтик менен тандап алууга жана өзүнүн индивидуалдуулугун ишке ашыруунун адекваттуу жолдорун жана каражаттарын табууга мүмкүнчүлүк берилсе, анда иш алып баруу жемиштүү болот. Бул мүмкүнчүлүк инновациялык окуу чөйрөсүнүн факторлору менен ар кандай өз ара аракеттенүүдө түзүлөт, ал инсандык өсүүнү да, жаңы психологиялык-педагогикалык формацияларды калыптандырууну да камсыз кылууга багытталган.

Демек, билим берүү системасындагы заманбап мугалимдин инновациялык ишмердүүлүк процесстери педагогикалык ишмердүүлүктүн объектисине айланып, мугалимдин кесиптик аң-сезиминин жана жүрүм-турумунун жаңы түрлөрүн түзөт.

Адабияттар:

1. Гнездилова О.Н. Психологические аспекты инновационной деятельности педагога. // Психологическая наука и образование. - 2006. - № 4.
2. Гуров В. Инновационная деятельность педагога // Дополнительное образование и воспитание. - 2008. - № 2.
3. Калачикова О.Н. Исследование содержания и этапов вхождения педагогов в инновационную деятельность // Вестник Томского государственного университета. - 2008. - № 316.
4. Разина Н.А. Профессионально-личностное развитие педагога в условиях инновационной деятельности образовательного учреждения // Современные наукоемкие технологии. - 2008. - № 1.
5. Сластенин В.А., Подымова Л.С. Готовность педагога к инновационной деятельности. // Сибирский педагогический журнал. - 2007. - № 1.